

Transcripció o adaptació de termes estrangers

Josep Ruaix i Vinyet

La transcripció o adaptació de termes estrangers al català és un tema que presenta dificultats, per diversos motius, com ara la fidelitat a la forma original en contraposició a la forma més adient a la llengua d'arribada, la conveniència d'adoptar formes diguem-ne internacionals (segons l'anglès) en contraposició a les formes més corrents en la nostra llengua, etc. En aquest article posem —per ordre alfabètic de la forma o formes documentades (que van subratllades, excepte quan no cal) en català però també en altres llengües que tenim a l'abast— una sèrie de casos (a vegades, per raó del context, més d'un) que casualment hem vist des de l'any 2000 i hi fem els comentaris que ens semblen oportuns. Anotem les fonts dels exemples de manera sumària i emprem abreviatures i sigles que considerem conegudes. Acabem amb un breu apèndix.

1) *amazic*, sinònim de *berber* (segons el Termcat, gener del 2008) / «cultura *amazig*» (X. Rull, *Els estrangerismes del català*, Tarragona 2008, p. 21). Creiem que té raó el professor Rull, perquè els estrangerismes amb terminació velar oclusiva solen dur *g* (com *tuareg*); altrament semblarien mots de tipus patrimonial (com *amic*). De fet, en altres llengües trobem unànimement la terminació amb la lletra *ge*: cast. *amazigh*, fr. *amazigh*, it. *amazigh*, port. *amazigh*, angl. *Amazigh*.

2) «El davanter ucraïnès del Milan *Andry Shevchenko*...» (*Presència*, 25-11-2005, p. 36) / «Ronaldinho succede ad *Andry Shevchenko*» (*Corriere della Sera*, 29-11-2005, ed. digital) / «Les joueurs du Milan *Andre Chevtchenko* et Paolo Maldini ...» (*Le Monde*, 29-11-2005, ed. digital). Per a adaptar noms procedents d'una llengua amb alfabet no llatí hi ha qui adopta la grafia anglesa i hi ha qui l'acosta al propi alfabet. Val a dir que existeix una certa tradició d'adaptar a l'alfabet català els noms eslaus, però usant la *k* per a representar el so velar oclusiu sord. Per tant, nosaltres escriuríem: *Andri Xevxenko*.

3) «Un escalador es trenca el tendó d'*Aquiles* a Montserrat» (*Regió 7*, 27-9-2007, p. 5). No hi ha dubte

que s'ha de mantenir la *ela* geminada que trobem en grec i en llatí. Així, calia escriure *Aquil·les*.

4) «... l'origen o *arié* de la *fisis*, del món» (J. Gil, *Hª del pensament cristià*, p. 335). Quan es transcriuen mots grecs, hi ha consens a escriure la *khi* amb el dígraf *kh*, la *fi* amb el dígraf *ph* i la *ípsilon* amb la lletra *y*. Per tant, calia haver escrit *arkhé* i *physis*.

5) «Bonaventura de *Bagnorègio*» (ib., p. 315). El topònim italià subratllat, sense forma tradicional en català, no duu accent gràfic. Així, calia haver escrit *Bagnoregio*.

6) «... el president de Síria *Bashar* el-Assad» (*Catalunya Cristiana*, 17-5-2001). Hi ha una certa tradició d'adaptar més o menys a l'alfabet català els mots àrabs. Per tant, nosaltres escriuríem *Baixar*.

7) «Aquesta concepció una mica *baudeleriana* del món té naturalment les seves falles ...» (Sagarra, OC 9, ed. Garolera, p. 105). Quan un nom propi estranger origina un derivat català, podem distingir dos casos: que es tracti d'un cas molt corrent, en el qual s'adoptava o es pot adoptar una forma plenament catalana, o que es tracti d'un cas poc corrent, en el qual es manté fins al possible la grafia original. Tractant-se, en l'exemple subratllat, del segon cas, nosaltres escriuríem *baudelairiana*¹.

8) «Le cardinal *Bellarmin*, dans le *De Scriptoribus ecclesiasticis*, paru en 1613 ...» (P. de Labriolle, *Hª de la littérature latine chrétienne*, vol. I, pp. 49-50). Si els francesos adapten el cognom italià *Bellarmino* a *Bellarmin*, en català també podem adaptar-lo a *Bel·larmi*.

9) «Dir-los que les emissores on contenen mentides a coll són les que ells i la vila sencera escolten d'amagat? Sí, la de París, també la *Bibisí* dels anglesos, que més valdria que ens tornessin Gibraltar, els lladres, com diu el generalíssim, i sobretot la que anomenen la Pirenaica, una catèrvola de rojos que es moren d'enveja i ens espelloten de viu en viu» (J. Moncada, *Calaveres*

¹ Cf. el nostre manual *Observacions crítiques i pràctiques...* / 1 (Obs/1), p. 157.

atònites, p. 28). La grafia subratllada no correspon a la pronúncia. Calia haver escrit *Bibicí*.

10) «Una passejada per la “blogosfera” política. Els diaris personals a Internet de polítics catalans són pioners a l'Estat espanyol. El PSC és el partit amb més “blogs”, seguit d'ERC [...]. Un internauta llegeix un webblog que té en primer pla la imatge del president del govern espanyol en una actitud poc institucional» (*Avui*, 7-1-2006, p. 8) / «Reporteros sin Fronteras denuncia a Microsoft por cerrar un ‘blog’ en China» (*La Vang.*, 8-1-2006, supl. «Vivir», p. 10) / «Aperto un blog» (*Corriere della Sera*, 6-3-2006, ed. digital) / «L'auge dels blogs corporatius. Els consumidors intercanvien informació sobre les empreses per Internet. L'infal·lible boca-orella continua» (*Avui*, 17-3-2007, supl. «El cèntim») / «Fa poc, el bloguer Àngel Canet calculava els escons que tindrien avui les diferents forces, si de debò es respectés la voluntat popular i tots els vots valguessin el mateix» (*Avui*, 28-2-2008, p. 76; el nom subratllat és sinònim de *bloguista*) / «Quan un nano escriu en un blog i fa faltes d'ortografia, les veu tothom, i abans les feia en una llibreta o al diari personal, i no les veia ningú» (*Escola Catalana*, maig 2008, p. 24). De bon principi, el Termcat havia proposat, per al significat de ‘diari interactiu personal’ usat a internet (i procedent de l'anglès *weblog*, compost de *web* (pàgina *web*) i *log* (registre) la forma *bloc*, però davant l'allau de protestes va rectificar².

11) «sant Carles Borromeu» (Sagarra, OC 9, ed. Garolera, p. 209). Encara que el cognom original d'aquest sant italià és *Borromeo*, essent ja antic s'ha anat adaptant al català en la forma *Borromeu*, com confirma la GEC (s.v. *Borromeo*, *Carlo* sant). De fet, en francès també l'han adaptat en *saint Charles Borromée*.

12) «El greuge tingué un efecte de boumerang sobre el seu sentiment religiós» (d'un original, abans de ser corregit). El nom subratllat, procedent de l'angl. *boomerang*, s'ha adaptat en *bumerang*.

13) «l'arquitecte Nicolau M. Rubió i Tudurí, exponent perfecte del brunelleschisme» (*Qüestions de Vida Cristiana*, núm. 197-198, any 2000, p. 146). Com que el lector català es pot equivocar fàcilment en llegir aquest derivat de *Brunelleschi* (cognom d'un famós arquitecte i escultor italià renaixentista), li facilitaríem la lectura escrivint *brunel·lesquisme*.

14) «I, veient que l'home no alterava el seu posat, que les seves galteres despenjades de bulldog acusaven una lleu tremolor i que el tint aplopèctic de la seva pell no s'alterava un fil, afegí: ...» (d'un original, abans de ser corregit). El DIEC2 ja ha anostrat aquest nom anglès escrivint, encertadament, *bulldog*.

15) «... Ignasi de Loiola, Calderó, Joan de la Creu i Blondel» (J. Gil, *H^a del pensament cristià*, p. 1089). Com que no hi ha tradició a catalanitzar el nom d'aquest escriptor castellà, caldria haver escrit *Calderón*.

16) «Camal Siwadi era l'únic home que caminava per la vorera amb passes poc decidides i no gaire protegit de roba, ja que portava la simple gel·lava i es tapava el cap amb la frèjola caputxa de la mateixa peça» (d'un original, abans de ser corregit). El prenom àrab subratllat s'ha d'escriure, evidentment, *Kemal*; quant a l'altre nom àrab subratllat, avui hi ha consens a escriure'l com en l'exemple, malgrat que s'havia escrit *gil·laba*, seguint aproximadament el cast. *chilaba*.

17) «La imatge no correspon a la guerra del Vietnam, ni a la de Corea, ni a la de Cambodja» (*Regió 7*, 14-11-2000, p. 40) / «... l'home que després va ser el cap dels assassins Khmers Rojos de Cambotja» (*Regió 7*, 18-11-2000, p. 4) / «Són uns dansarins una mica cam-bodgians» (Sagarra, OC 9, ed. Garolera, p. 39) / «“El documental” retrata la vida d'un orfenat a Cambodja.— *El documental* de TV3 emet avui la producció australiana *Cor Khmer*, que se centra en la vida de Geraldine Cox, que dirigeix un orfenat a Cambotja i que n'és la narradora» (*Regió 7*, 9-11-2002, p. 63). Sortosament, el DIEC1, que escrivia *cambotjà* i *Cambotja*, va ser rectificat i el DIEC2 ja escriu *cambodjà* i *Cambodja*.

18) «Gran Bretanya accepta por fin a Camila. La reina de Inglaterra da la bendición a que su hijo se case con una mujer divorciada» (*La Vang.*, 7-6-2000, p. 14) / «Camilla i Carles, més a prop. La família reial comença a acceptar l'amiga del príncep» (*Regió 7*, 7-6-2000, p. 25). Els noms de pila de membres de famílies aristocràtiques s'han d'adaptar a la llengua d'arribada, com veiem en l'exemple castellà. En català, doncs, cal escriure *Camil·la*.

19) [L'acció passa a Roma] «Entrava al cafè veí, prenia un caputxí amb un tros de coca de poma finíssima» (B. Porcel, *Els dies immortals*, p. 153). El nom subratllat

² Els arguments a favor de *blog* els va sintetitzar Albert Pla Nualart (*Avui*, 10-10-2009) dient: «a) sempre és millor que un nou significat pengi d'un significant (mot fonètic) específic i no sigui una accepció més d'un que ja vol dir altres coses; b) els derivats de *bloc* arrosseguen la seva ambigüitat o sonen estranys (*blocar/bloquejar*, *blocosfera*); c) el *blog* viu a internet i un cercador d'internet no troba *blocs* sinó *blogs*; d) *blog* és l'opció de la majoria de llengües i el terme internacional, però és, a més, un mot ben format en català: desapropiar els avantatges que això dona, esdevenir una raresa, perquè a uns quants els va seduir inicialment el joc amb la metàfora del bloc de paper, no sembla raonable. Molts d'aquests arguments els manellevo de Gabriel Bibiloni i els trobareu al seu estimulant *blog*.» Ja abans havia defensat la grafia *blog* i derivats (també amb *ge*) Xavier Rull (*Els estrangerismes del català*, p. 190) i, encara més abans, com ja diu Pla Nualart, G. Bibiloni (cf. *Llengua Nacional*, IV trim. 2005, pp. 27-28).

és la traducció de l'italià *cappuccino*, que encara no ha estat adaptat pel DIEC2, però sembla que és lícit de fer-ho.

20) «Un exdirector de la Policia presidirà Càrites» (Regió 7, 12-3-2005, p. 28) / «Un exdirector de la Policia presidirà Càritas» (Avui, 12-3-2005, p. 28) / «Entrevista a E.A., directora de Càritas Arxiprestal de Manresa» (Regió 7, 15-3-2005, p. 7). El terme llatí *Caritas* s'ha de mantenir amb la terminació original; però, atès el seu gran ús, val més posar-hi un accent gràfic, a fi d'evitar lectures errònies.

21) «El clown i xòuman manresà Marcel Gros, guardonat amb el Premi Bages de Cultura 2001» (Regió 7, 22-11-2001, p. 37) / «Esport, NBA: El «showtime» apareix en dosis escasses» (Avui, 27-11-2001, p. III). El DIEC2 encara no ha adaptat el nom anglès *clown*; en canvi, sí que ha adaptat *xou* (pres de l'angl. *show*), mentre que encara no ha adaptat els dos compostos subratllats.

22) «Commemoració celebrada al Colosseu la tarda del diumenge 7 de maig del 2000» (Docs. d'Esgl., 1-7-2000, p. 388) / «El Colosseu converteix la tragèdia en espectacle.— El conegut amfiteatre de Roma va reobrir ahir les seves portes a l'espectacle després de 1.500 anys de silenci» (Avui, 20-7-2000, p. 38) / «Leonardo Di Caprio es passeja pel Coliseum ...» (Avui, 29-8-2000, supl. p. 11). Com a edifici de Roma, ha de ser *Colosseu* (en it., *Colosseo*), nom d'una estàtua colossal de l'emperador, o a causa de les grans proporcions de l'edifici. Ara bé, la forma llatina *Colosseus* passà a l'it. antic i vg. com a *Colisèo*, per corrupció no ben explicada: gr. *kolossiaios* > *colioseus* (cf. l'analogia amb *Liceu* i *Eliseu*). De tota manera, ha quedat *coliseu* com a 'gran teatre o edifici destinat a espectacles' (DIEC2).

23) «El croissant com a metàfora» (Avui, 18-11-2003, p. 61) / «El cruasán gamberro llega al cine» (La Vang., 18-11-2003) / «Esmorzo a l'hotel. Els crusants em semblen infectes. Si a la República Francesa els crusants ja no són bons, on anirem a parar?» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 10) / «... i us haguessin donat crusants acabats de fer per esmorzar» (Avui, 30-10-2007, p. 61) / «S'ha generat, també, el terme crusantet. Aquest mot (comparable a *formatget*) designa un pastís en forma de crusant espaçat [sic], molt més petit, cobert de sucre polvoritzat i farcit de crema de cacau. Amb *crusanteria* i *crusantet* potser n'hi hauria prou per a escriure *crusant* (de fet, en espanyol s'escriu *cruasán*)» (X. Rull, *Els estrangerismes del català*, p. 122, nota 119) / «... introdueixi un crusant al cafè amb llet» (Avui, 8-9-2009, p. 39). Ja seria hora d'adaptar oficialment el nom fr. *croissant* en la forma *crusant*,

oimés havent generat derivats; notem que el castellà l'ha adaptat a la seva manera.

24) «El dalai-lama» (Regió 7, 17-3-2008, p. 16) / «El Dalai-lama» (Avui, 17-3-2008) / «El Dalai Lama» (La Vang., 17-3-2008) / «Dalai Lama» (Corriere della Sera, 17-3-2008), «le dalai-lama» (Le Monde, 17-3-2008) / «Dalai Lama» (Diário de Notícias, Lisboa, 19-3-2008). El DIEC2 escriu *dalai-lama*.

25) «la fabricació d'automòbils amb motor diesel» (d'una gramàtica, abans de ser corregida). El DIEC2 adapta aquest nom alemany en *dièsel*.

26) «Es torna a asserenar. I podem veure l'arc de sant Martí, que, a Barcelona, és més aviat car de veure. En recordo d'espectaculars a Dresde i al Valais» (d'un original, abans de ser corregit). La forma subratllada d'aquest topònim alemany no té tradició, en català; per tant, cal escriure'l en la forma original: *Dresden*.

27) «Com Horaci, em voldria sentir membre del ramat d'Epicuri, de grege *epicurea*» (Avui, 19-1-2005, p. 3). En català distingim entre el nom propi *Epicur* i l'adj. derivat *epicuri -úria*.

28) «El 180 ja hi ha màrtirs a Cartago. Ens ho mostra el *Martiri dels sants escilitans*, un text que hem de considerar el més antic document cristià en llatí i que manifesta una presència important de l'Església en aquella ciutat» (J. Gil, *Hª del pensament cristià*, p. 100) / «*Actes dels màrtirs escil·litans*» (*Actes dels màrtirs*, Clàssics del cristianisme, 25, p. 39). Com que aquest gentilici deriva del ll. *Scillum*, petita localitat de la Numídia (nord d'Àfrica), s'ha d'escriure amb ela geminada.

29) «... i les illes polinèsies més famoses, com Samoa, Fidji, Hawai ...» (Sagarra, OC 11, ed. Garolera, p. 107). Exemple que confirma el que hem vist abans a propòsit de *Cambotja/Cambodja*. Ara bé, la GEC escriu *Fiji*.

30) «El filipó genovès Mattia Federici observava ...» (d'un original, abans de ser corregit). Com que es refereix a un religiós de l'Institut de l'Oratori, fundat per sant Felip Neri, s'ha d'escriure *felipó*, encara que en italià es digui Filippo Neri.

31) «I flash! Flash dues vegades» (d'un original, abans de ser corregit). Onomatopeia que cal escriure amb grafia catalana, *flaix*, prescindint de l'anglès.

32) «En la quarta edició del DGLC (1966) ... les formes *flema*, *flemàtic*, *flemàticament*, *flemó* i *flemonós* són substituïdes per *flegma*, *flegmàtic*, etc. Coromines es va mantenir fidel a les formes fabrianes *flema*, *flemàtic*,

etc. Hom pot escriure *flegmàtic* sense dificultats, però no seria prudent, ara per ara, que una actriu dalt de l'escenari fes retret de *flegmàtic* a ningú. No es pot matar tot el que és gras» (J. Bastardas, *Substantius usats en sentit figurat com a qualificadors de persona*, Barcelona 2000, p. 42)³.

33) «fol-klòrica» (separació de síl·labes a final de ratlla dins Sagarra, OC 9, ed. Garolera, p. 410) / «folclor La Academia prefere esta forma a "folklore" y ha desechado "folklore"» (C. Arroyo, *Libro de estilo universitario*, s.v.) / «—Què voldries? —Folclor?» (C. Wittlin, dins J. Verdaguer, *Del Canigó a l'Aneto*, p. 123) / «Los aspectos folclóricos de este sentimiento antifrancés que se ha generado en Estados Unidos son ...» (*La Vang.*, 24-4-2003, p. 4) / «... la reducció del idioma a un hecho más o menos folclórico» (*La Vang.*, 12-1-2006, p. 14) / «Mès enlà deth folclòr» (*Aran ath Dia*, supl. de *l'Avui*, 30-9-2006, p. 1) / «que té a veure amb aspectes folclòrics o culturals» (Observatori de Neologia, *Llengua catalana i neologia*, B. 2004, p. 238) / «más que un empresario de músicos y bailarines folclóricos ...» (M. Vargas Llosa, *Lituma en los Andes*, p. 285) / «Ahora me da verguenza recordar mis concesiones vanidosas al tipismo folclórico, pero entonces me divertían sobremanera» (F. Schwartz, *El desencuentro*, p. 269). Exemples de diferents llengües que confirmen el que diem en el NDA, p. 149.

34) «... ignora que va existir frai [sic] Bartolomé de las Casas» (*Avui*, 8-5-2001, p. 2). Pròpiament, el tractament no forma part del nom propi i, per tant, cal escriure'l en català: *fra*.

35) «Trabajos guguelizados ... Numerosos estudiantes tienden a ver estos motores (Google, Altavista...) como un chollo que les permite hacer trabajos en cinco minutos ...» (*La Vang.*, 29-4-2006, p. 26). Aquest derivat castellà de la marca *Google* indica el camí que també cal seguir en català: *guguelitzar*, *guguelitzat*...

36) «*Hadji*: Títol honorífic que reben els musulmans que han fet el pelegrinatge a la Meca» (N. Kazandzakis, *Alexis Zorbàs*, p. 252, nota). Exemple que demostra que, davant de *i*, tradicionalment en català es fa servir la jota (i no la ge) en mots provinents de l'àrab.

37) «Segons l'àvia Esther la nissaga dels Menéjem està maleïda d'ençà que el seu marit Israel va traïr l'aliança del seu poble amb Ihavè i va canviar de país i de nom» (J. Agut, *Rosa de foc*, p. 77). La transcripció o adaptació del nom hebreu subratllat és habitualment *Jahvé* (o, tot al més, *lahvé*).

38) «Els fenicis van ser durant molt temps un poble molt desconegut. Els trobem citats únicament a *L'Odíssea* i a *La Il·líada* i en alguns passatges de la Bíblia» (*Regió 7*, 11-10-2005, supl. p. 7) / «Els papers em colguen. Trobar res, és una odíssea. Potser hauria de dir una il·líada. Vull dir (ja s'entén) una epopeia» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 196). Evidentment, en el primer nom subratllat calia escriure *Iliada*. En el segon, suposem que el gramàtic Jané fa broma, però en un context seriós caldria escriure *ilíada*.

39) «Ingúixia, ingúix» (*Avui*, 7-9-2004, p. 6). En aquests termes referents a una república del Caucas, notem l'accent gràfic, necessari per a una correcta pronúncia⁴.

40) «... internet ...» (*Notizie*, revista de la Universitat Pontificia Salesiana, 2n sem. 2003) / «La Guerra Civil llega a los videojuegos. Un grupo de jóvenes crea "1936", que podrá ser descargado gratis de internet» (*La Vang.*, 19-1-2004) / «... internet ...» (*La Civiltà Cattolica*, 21-2-2004, p. 400) / «internet» (Observatori de Neologia, *Llengua catalana i neologia*, B. 2004, p. 312). Primers exemples que vam trobar amb el nom subratllat escrit amb minúscula, perquè ja havia esdevingut nom comú. Després cada vegada s'ha anat fent més: «Els marrecs d'avui reben la llengua, doncs, no pas només dels pares i dels mestres, sinó de la música, del cine, d'internet i dels mòbils» (*Avui*, 12-4-2006) / «... el treball per mitjà d'internet i de les noves tecnologies» (*Serra d'Or*, maig 2006, p. 9) / «Ara treballen per fer accessible tot això per internet i ampliar-ho amb webs de tots els escriptors, etc.» (*Avui*, 28-6-2006) / «... internet ...» (*Corriere della Sera*, 18-5-2007, edició digital) / «És bàsic fomentar el bon ús d'internet» (*Presència*, 14-9-2007, p. 9) / «La UE reconeix el català en un nou fòrum a internet» (*Avui*, 26-1-2008, p. 14) / «Creixen els robatoris a la banca per internet» (*Avui*, 9-2-2008, p. 1, gran titular) / «La fine di internet» (*Corriere della Sera*, ed. digital, 7-4-2008).

41) «Bin Laden reapareix per lloar els jihadistes de l'Afganistan» (*Avui*, 16-7-2007, p. 12) / «La icona del jihadisme» (*Avui*, 9-9-2007, p. 18) / «El jutge descarta ETA en l'atemptat de l'11-M i condemna la cèl·lula jihadista però n'absol el teòric ideòleg» (*Avui*, 1-11-2007, p. 6) / «... membres d'una cèl·lula jihadista ...» (*Avui*, 21-1-2008, p. 3) / «La Guàrdia Civil sol·licita prorrogar la detenció dels presumptes jihadistes» (*Regió 7*, 22-1-2008, p. 26) / «Jihadisme a Catalunya» (*Avui*, 22-1-2008, p. 25) / «los yihadistas» (*La Vang.*, 24-1-2008) / «cèl·lula gihadista» (*Presència*, 8-2-2008, p. 10) / «Que la jihad, la lluita

³ Cf. el nostre *Nou diccionari auxiliar* (NDA), pp. 148-149.

⁴ Cf. el nostre manual *Català complet* / 1 (CC/1), p. 76.

sagrada, és una obligació de l'islam ...» (*Avui*, 5-4-2008, p. 24) / «derrotar la gihad» (*La Vang*, 24-9-2012, p. 11; anglès: *defeat jihad*) / «grups jihadistes» (*Ara*, 9-9-2012, p. 13) / «El Govern es gasta 1,5 M€ en un sistema per espia el jihadisme a la xarxa» (*Ara*, 19-8-2020, p. 13). No hi ha dubte que els termes subratllats, procedents de l'àrab, s'han d'escriure amb jota (encara que sigui davant de *i*), com és norma en els mots que prenem d'aquesta llengua. Incomprendiblement, el DIEC2 els fa escriure amb ge. Naturalment, hem de demanar als responsables d'aquest diccionari que rectifiquin la seva opció.

42) «El primer testimoni acusa Slobodan Milosevic de portar l'«apartheid» a Kosova» (*Regió 7*, 19-2-2002, p. 23). La GEC enregistra *Kosovo*.

43) «... i la baluerna fosca del convent de Sant Camil de Lejis, el convent dels malalts desnonats» (E. Teixidor, *Pa negre*, p. 13). El nom propi subratllat ve de l'it. *Lellis*; per tant, en català s'ha d'escriure *Lel·lis*.

44) «Com que les monges sabien que el que haurien fet els moros hauria estat violar-les, tal com preconitzava una mica més de nou-cents anys després aquell sinistre lerruxista que es deia Lacandru Lerroux ...» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 31). Per fidelitat a la forma original del cognom d'aquest polític andalús, la GEC consigna el derivat *lerrouxisme*, mentre que Jané, considerant-lo un derivat molt usual, l'adapta més al català, escrivint *lerruxista*. Un altre pas seria escriure *lerruixista*. Notem, a més, que Jané també catalanitza el prenom *Alejandro* en la forma col·loquial *Lacandru*.

45) «Letizia? Letizia? Letícia? La princesa està prenyada, oidà!, per què deu ser?» (*Regió 7*, 10-5-2005, p. 21) / «La princesa d'Astúries, Letizia Ortiz ...» (*Regió 7*, 11-5-2005, p. 19) / «El príncep Felip ... mentre Letícia es retirava a descansar» (*Avui*, 10-5-2005, p. 31) / «L'àvia de Letícia diu que no és bessonada» (*Avui*, 11-5-2005, p. 33) / «Letícia no està en estat, sinó en Estat» (*Regió 7*, 14-5-2005, p. 64). El prenom oficial castellà d'aquesta senyora és *Letizia*; ara bé, com que els noms de pila dels personatges de l'aristocràcia es tradueixen a les diferents llengües, en català sembla que ha de ser *Letícia*.

46) «Caminà cap a l'est del Carrer 16 i es ficà dintre l'església de Sant Ignasi de Loyola, dels jesuïtes, la qual estava de gom a gom d'hispanos» (d'un original, abans de ser corregit). El determinatiu d'aquest sant és bastant antic i per això s'ha catalanitzat en *Loiola*,

com també l'identíc topònim basc del qual prové.

47) «càlculs maquiavèlics» (Sagarra, OC 9, ed. Garolera, p. 245) / «La gent té una idea una mica falsa de la labor maquiavèlica de l'Agulló des de la secretaria de la Lliga» (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 93) / «una maquiavèlica interpretació del patriotisme» (ib., p. 367) / «Fa uns dies es va descobrir tota la trama que envolta el concurs de bellesa Miss Espanya. Tripijocs, suborns... Al final, una maquiabèlica estratègia per a convertir una candidata que no complia els requisits en miss Alacant» (*Regió 7*, 28-3-2002, p. 48). Com que l'adjectiu subratllat deriva de *Maquiavel*, antropònim que en l'original italià duu ve baixa i ela geminada (*Macchiavelli*), s'ha d'escriure *maquiavè·lics*, *maquiavè·lica*, cosa que també s'ha d'aplicar a altres derivats: *maquiavel·lisme*, *maquiavel·lista*.

48) «Aquí tenim Verdaguer, ja ho sabem, però també un mite, i en el mite, un personatge que rep la flauta, Màrsias» (C. Miralles, hel·lenista membre de la SF del IEC, dins *Jornades de la SF del IEC a Vic*, p. 63) / «mecenas» (A. Rafanell, *La il·lusió occitana*, pp. 1210 i 1295) / «... Zeus i Pal·las Atenea ...» (*Avui*, 27-8-2005, p. 15) / «Charlot va néixer, com Pal·las Atenea, armat de cap a peus amb el seu barretet, el seu bastonet i el seu bigotet ...» (Sagarra, *El perfum dels dies*, ed. Garolera, p. 457). Com expliquem en diferents llocs⁵, la recomanació acadèmica d'escriure aquests noms greco·llatins amb la terminació *-es* resulta massa dràstica i ha estat contestada amb raó per alguns autors. Caldria tornar a estudiar aquesta qüestió.

49) «Segons la teologia menfita d'Egipte, el déu Ptah crea a partir del cor i la llengua» (d'un original, abans de ser corregit). Com que l'adjectiu subratllat deriva del topònim egipci *Memfis*, cal escriure *memfita*.

50) «Malgrat que el *Testament de Job* és una lectura midràxica del llibre de Job, no recull de l'obra bíblica tota l'amplitud i profunditat» (d'un original, abans de ser corregit). Segons les regles ortogràfiques, cal escriure *midràxica*.

51) «... l'home de Cromanyó i la dona de Neanderthal ...» (d'un original, abans de ser corregit). Cal escriure *Neandertal* o bé, quan es considera nom comú, *neandertal*.

52) «jugar un partit de pim-pom» (Sagarra, *L'ànima de les coses*, ed. Garolera, p. 558) / «pimpón Preferible a ping-pong» (C. Arroyo, *Libro de estilo universitario*, s.v.) / «... y jugaba al pimpón ...» (*La Vang.*, 10-1-2006,

5 El darrer, *Estudis de llengua* (B. 2016), p. 363, on se citen els anteriors.

supl. «Vivir», p. 11). La forma fins ara oficial, *ping-pong*, presa de l'anglès, s'hauria de poder adaptar a la forma popular catalana, que veiem emprada per Sagarra, semblantment al que han fet en castellà (que, com hem vist, admet la forma *ping-pong* però prefeix la forma *pimpón*).

53) «Hi ha tants gossos bons i macos per estimar i tenir a casa! Per què s'han posat de moda els rottweiler i els pitbull?» (*Avui*, 28-3-2002, p. 4). Aquests noms de races canines (alemany el primer i anglès-americà el segon) sembla que ja es podrien adaptar al català: *rotvàiler* i *pitbul*.

54) «pizzer -a» (GEC, supl. 28). El fet d'haver produït derivats hauria de fer catalanitzar ja el nom italià *pizza* en *pitza* (amb els derivats *pizzeria*, *pitzer -a*, etc.).

55) «Durant molt de temps, sent jove, amb un grup d'amigues, anàvem els diumenges al matí a fer visita a les malaltes dels hospitals, sobretot les malaltes d'ossos, moltes de les quals patien el mal de pot» (*Sense renunciés*, p. 64) / «... un fill morí del mal de "Pot"» (catàleg d'un museu). Com que es tracta d'un nom propi, i a més per a evitar la confusió amb el nom comú *pot*, s'ha de mantenir la forma original: *Pott* (antropònim anglès).

56) «És el nacionalisme revolucionari de 1789, la concepció del qual domina el segle XIX sota inspiració roussoniana i jacobina» (J. Costa, *Nació i nacionalismes*, p. 59) / «La tesis roussoniana» (*La Vang.*, 14-3-2005, p. 29). Recordem que les grafies de derivats catalans d'antropònims estrangers es poden modificar poc o molt; aquí el nom original és el fr. *Rousseau*. En italià, en canvi, escriuen *rousseauiano*; tanmateix, en un cas anàleg, podem veure l'adaptació: «teatro scespiriano» (I. Montanelli, *Le nuove stanze*, p. 385), derivat de l'antropònim anglès *Shakespeare*.

57) «Un tribunal belga condemna quatre rwandesos per les matances al seu país ... el genocidi de Rwanda ...» (*Regió 7*, 9-6-2001, p. 31) / «La pau ruandesa passa pel Maresme ... Ruanda ...» (*Avui*, 8-6-2006, p. 16). Notem com aquest topònim africà i el seu gentilici s'han anat adaptant, amb el temps, a la grafia catalana.

58) «Si n'hi ha o no n'hi ha, d'influències arianes, priscilianes i sabelianes, no és fàcil de dir-ho, i menys encara de dir si l'adopcionisme hispà és fill directe d'aquestes doctrines cristològiques» (d'un original, abans de ser corregit). L'adjectiu subratllat fa referència a Sabel·li, heretge del segle III; per tant, s'ha d'escriure amb ela geminada: *sabel·lianes*. / «Les lluites donatista i

pel·lagiana sol·liciten l'atenció de sant Agustí pel que fa sobretot a la relació de Crist amb l'Església i amb la gràcia» (ib.). Aquí, en canvi, l'adjectiu subratllat fa referència a *Pelagi*, monjo bretó dels ss. IV-V; per tant, s'ha d'escriure amb ela simple: *pelagiana*.

59) «La violència amenaça l'acord de pau de Sharm el Sheikh subscrit dimarts» (*Regió 7*, 21-10-2000, p. 34) / «Una desena de palestins moren en una jornada d'enfrontaments que confirma el fracàs de Xarm al-Xeikh» (*Avui*, 21-10-2000, p. 1). Contrast entre un diari que empra la grafia internacional (anglesa) d'un topònim àrab i un diari que en fa l'adaptació a l'ortografia catalana.

60) «El desenvolupament del procés de recuperació del primer ministre d'Israel, Ariel Sharon, després del vessament cerebral massiu que va patir ... Segons va indicar el doctor Shlomo Mor Yosef, director general de l'hospital Hadassah de Jerusalem...» (*Avui*, 10-1-2006, p. 13). Els noms propis hebreus se solen transcriure segons la grafia anglesa (*sh*, *y*); notem, a més, en el penúltim nom propi jueu de l'exemple la grafia *ah* del final de mot.

61) «El Spòrting Martorell obté un punt molt valuós al camp de l'Ascó» (*Regió 7*, 6-11-2000, p. 17). Aquí tenim un exemple d'adaptació a mitges: a un nom anglès, aquest diari hi posa l'accent català (*ò*) però hi manté la essa líquida (és a dir, pronunciada juntament amb la consonant següent: *Sp*). De fet, llegint des del català els mots amb essa líquida inicial els fem precedir del so d'una vocal neutra (o d'una e); per tant, l'article s'hauria d'haver apostrofat (a més de no accentuar gràficament la o): *L'Sporting*.

62) «Estudis de teologia a Strassburg, Greifswald, Berlín, etc.» (d'un original, abans de ser corregit) / «Parlament Europeu. Strasbourg» (*Saó*, nov. 2004, p. 6, peu de fotografia). Aquest topònim (barreja d'alemany i francès) ja ha estat adaptat al català: *Estrasburg*.

63) «Mentre tinguin la traducció a l'anglès els és igual si l'original és en castellà, català o suahili» (*Avui*, 21-1-2008, p. 31). El nom subratllat, corresponent a una llengua africana, ha estat adaptat així pel DIEC2, però té l'inconvenient de constituir una forma híbrida, ja que la hac encara s'hi sol pronunciar amb aspiració. Per això potser hauria valgut més, de moment, mantenir la forma anglesa: *swahili*.

64) «El Tadjikistan ... les tropes tadjikes... els sunnites tadjiks ...» (*Avui*, 17-11-2001, p. 24). Els termes subratllats contenen el nexa *dj*, cosa que confirma el que veiem en l'exemple núm. 17.

65) «Pep Lleonart, mestre en tai-chi ... una de les disciplines orientals que estan guanyant més practicants» (Regió 7, 19-12-2000, p. 14). El *Dicc. de neologismes* del Termcat escriu *tai-txi*.

66) «el règim talibà de l'Afganistan ... la victòria talibana ... el règim dels talibans» (Avui, 21-9-2001, p. 2) / «Els taliban argumenten que ...» (Regió 7, 22-9-2001, p. 32) / «La Fundació La Caixa presenta en Barcelona una selecció de piezas amenazadas por los talibán» (La Vang., 28-9-2001, p. 4) / «L'aliança contra els taliban es cohesionada» (Regió 7, 3-10-2001, p. 24) / «els talibans» (Regió 7, 5-10-2001, p. 21) / «els talibans» (ib., p. 24) / «La RAE se acoge al uso común al aceptar “talibanes” como plural de “talibán”, porque así lo ha impuesto la gente de la calle, aunque en el idioma original el plural es “taliban” y el singular “tali”. Del mismo modo, se utiliza la forma “espaguetis” como plural de “espagueti”» (La Vang., 12-10-2001, p. 36) / «El PP reitera el suport a Pujol malgrat les “talibanades” de CiU» (Avui, 17-10-2001, p. 17). Un dels exemples ja dona l'explicació del que ha passat. Notem, a més, que el terme afganès originari ja ha produït derivats.

67) «Tübingen» (GEC) / «Tubinga» (forma dominant avui en castellà) / «Tubingue» (trobat en un llibre francès) / «Tubinga» (italià). S'ha usat i s'usa molt, en català, el nom de la ciutat alemanya Tübingen adaptat en *Tubinga*, paral·lelament al que fan altres llengües. Creiem, doncs, que s'hauria d'admetre aquesta darrera forma, almenys com a variant de l'altra.

68) «Tiro enllà, pel Soho, i vaig a parar al Museu Britànic. Visito la sala de gravats. Lucas Van der Leyden» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 90) / «En aquest sentit, altres artistes més o menys coetanis del nostre Nonell van estar més de sort, com Van Gogh i Modigliani, que aquests sí que van morir totalment marginats, sense cap reconeixença» (ib., p. 98). Quan la partícula germànica *van* va precedida del prenom cal escriure-la amb minúscula⁶.

69) «Sembla que a les nou del matí s'havien venut dues-centes mil Vanguardies; a l'hora de dinar ja no n'hi havia cap per vendre» (Sagarra, *El perfum dels dies*, ed. Garolera, p. 265). El nom castellà subratllat resulta mig adaptat al català. No hauria calgut també posar accent gràfic sobre la segona a?

70) «I al pondre's damunt seu l'astre del dia, / corona d'or irradiant de flama, / engolir-se'l vegí l'alt Pedraforca / fet un Vesubi atapeït de lava ...» (Verdaguer, *Al cel*, ed. Garolera, p. 99) / «Jo he pogut digerir tota la pompa

infernal d'una muntanya com el Vesubi, sentint sota els peus les cançons napolitanes i les pedres mortes de Pompeia ...» (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 62). Els noms subratllats reflecteixen el cast. *Vesubio*, mentre que en català s'escriu *Vesuvi*, seguint la grafia original d'aquest topònim italià (*Vesuvio*, del ll. *Vesuvius*); cf. fr. *Vésuve*, port. *Vesúvio*, angl. *Vesuvius*.

71) «les màgiques cultures viquingues» (Avui, 4-9-2002, p. 3) / «Itàlia contra els vikings [parlant de l'Eurocopa 2004 de futbol]: “Danesos i suecs lideren el grup, mentre que Itàlia ja no depèn d'ella”» (Avui, 19-6-2004, p. 59) / «Això de la jubilació m'ha fet rumiar molt, trenca totes les tradicions de totes les cultures arribades fins a la nostra. Des dels gitanos fins als romans, des dels viquings fins a la Cambra dels Comuns anglesa, la majoria d'afers de la gent estava en mans de vells. Ara s'ha capgirat» (Avui, 3-7-2005, p. 36) / «Viggo, celta. El viquing metrosexual» (Avui, 22-10-2005, p. 2) / «Trobat un vaixell del segle XIII a sota del baluard del Migdia [de Barcelona]. L'han batejat com “el vaixell viquing”» (Avui, 11-5-2008, p. 45) / «Textos de Jaume Cella, els viquings, les aventures d'Ulisses i un joc de Harry Potter a la prova de 6è» (Avui, 7-5-2009, p. 29). El terme subratllat, d'origen nòrdic, s'ha adaptat al català de diferents formes; no hi ha dubte que ja s'hauria de tractar definitivament com un substantiu o adjectiu amb ortografia i morfologia regulars: *viquing -a*⁷.

72) «Seguint un procediment una mica volterrià ...» (Sagarra, *El perfum dels dies*, ed. Garolera, p. 348). Aquí s'ha fet, a partir de l'antropònim francès *Voltaire*, un derivat totalment català, i amb raó, perquè és bastant antic i usual. El DIEC2 admet *voltairià* i *volterrià*.

73) «Em serveix una walkíria generosa, la reina de l'opulència» (A. Jané, *Els dies i els llocs*, p. 153). El DIEC2 ja ha catalanitzat totalment aquest nom provinent de l'alemany: *valquíria*.

74) «M'ha enviat un whatsapp» (d'un original, abans de ser corregit). Es tracta d'un compost anglès (escrit també *WhatsApp*), procedent d'un joc de paraules — *What's up?* («Com va?» o «Què passa?»)— combinat amb *App* (abreviatura que significa 'aplicació'); es pronuncia com a mot agut. Com que és un nom actualment molt usat i amb una ortografia diabòlica, ja es podria escriure a la catalana: *uatsap* (encara que la primera a, de moment, no sigui neutra sinó oberta, com passa en *amén*, etc.).

75) «La cervesa xinesa, el wiski nord-americà i els vins europeus anaven en doina» (d'original, abans de ser

6 Per a més detalls, vegeu el nostre manual *Observacions crítiques i pràctiques...* / 2 (Obs/2), pp. 144-145.

7 Per a més detalls, vegeu Obs/1, p. 100; Obs/2, p. 80, i NDA, p. 328.

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com

corregit). Hauria de ser *whisky*, terme anglès que no s'ha adaptat al català (com sí que ha fet el castellà, amb *güisqui*), malgrat que presenta una ortografia enrevesada, perquè donaria una forma ambigua («uisqui»).

76) «Al cap d'un parell de dies, els dos homes en assidu aguit veieren l'individu llançant-se al carrer cofat amb una xarra descomunal, armat d'una guitarra i vestit d'impecable mariatxi, amb l'altre detall d'un bigoti de caràcter crioll, ensucrat, fi, d'un negre mineral que rajava» (d'un original, abans de ser corregit). Com que els termes subratllats són xenismes⁸, cal deixar-los en la llengua original: *charra* (a Hondures, determinat tipus de cabell) i *mariachi* (a Mèxic, determinat tipus de música).

77) «Ucrània votarà con reglas cambiadas. Yushenko acepta rebajar el poder presidencial a cambio de comicios limpios» (*La Vang.*, 9-12-2004, p. 3) / «El candidat de l'oposició, Viktor lutxenko, durant la sessió extraordinària celebrada ahir al Parlament ucraïnès» (*Regió 7*, 9-12-2004, p. 25, peu de fotografia) / «Viktor lúxenko parlant ahir amb diputats de l'oposició després de la votació de les reformes al Parlament ucraïnès» (*Avui*, 9-12-2004, p. 6) / «Os desafíos de Viktor luchtchenko» (*Diário de Notícias*, Lisboa, 25-1-2005, p. 1, ed. digital). Nosaltres preferiríem la forma *lusxenko*, amb la grafia amb què se solen transcriure els noms eslaus i amb la pronúncia com a mot pla, tal com vam sentir per televisió que cridaven uns manifestants ucraïnesos.

78) «Mugabe utilitza la fam dels zimbabuesos per assegurar el seu èxit en les eleccions ... a Zimbàbue ...» (*Avui*, 7-6-2008, p. 18). Creiem que els noms de països ben coneguts, com també els respectius gentilicis, s'han d'adaptar al català, com es fa en aquest exemple.

Apèndix sobre l'ús de la cursiva en els estrangerismes

Després de llegir l'opuscle de Pere Farrando *Sobre la cursiva. Ús en els textos impresos per marcar els estrangerismes* (Lleida 2008), i advertint que l'autor, al nostre entendre, tendeix massa a l'ús de la lletra rodona, en vam treure aquestes conclusions: 1) Com més el mot tingui fonètica estrangera (no catalana), més cursiva (p.e.: *pijo*, *freelance*, *allegro*); com més tingui fonètica catalana, més rodona (p.e.: *ertzaina*, *okupa*, *kit*). 2) Com més el mot sigui rar, poc usat (i això, és clar, dependrà del grau d'especialització del text), més cursiva (p.e.: *share*, *balsero*); com més sigui usual, més rodona (p.e.: *whisky*, *jazz*). 3) Si es poden produir confusions, val la pena d'usar la cursiva (p.e.: *rave* 'festa de música electrònica', distint de *rave*, terme de botànica; *major* 'gran empresa del cinema dels EUA', distint de *major*, adjectiu). ■

8 Cf. el nostre manual *Català complet* / 3, pp. 124-126.